

Η Μεγάλη Χίμαιρα

Του **ΤΑΚΗ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ**

Η σκηνή εκτυλίσσεται το 1979 ή το 1980 και μου την έχουν αφηγηθεί. Ο Οδυσσέας Ελύτης μόλις έχει τιμηθεί με το βραβείο Νομπέλ και η ελληνική πρεσβεία του Λονδίνου τον δεξιώνει. Πλήθος έχει συγκεντρωθεί για να τον γνωρίσει και ο ίδιος βρίσκεται στο κέντρο του ενδιαφέροντος ως τη στιγμή που στον χώρο φτάνει ο αείμνηστος ηγέτης του ελληνικού σοσιαλισμού, ο μέλλων ακόμη τότε ηγέτης, Ανδρέας Παπανδρέου. Ας σημειωθεί ότι ακόμη τότε κατά τον αρχηγό του ΠΑΣΟΚ η ΕΟΚ και το ΝΑΤΟ ήταν το ίδιο συνδικάτο, ο Καντάφι ήταν δημοκρατικός ηγέτης και το Μπάαθ, το κόμμα του αείμνηστου επίσης Σαντάμ Χουσεΐν, λειτουργούσε ως πρότυπο πολιτικού κινήματος. Δεν θυμάμαι αν ο Κώστα Σημίτης παρέμενε μέλος του κινήματος ή είχε διαγραφεί εξαιτίας των φιλοευρωπαϊκών του θέσεων. Σημασία έχει ότι μόλις εμφανίστηκε ο ηγέτης, το ενδιαφέρον του πλήθους μετατοπίστηκε προς το πρόσωπό του, ακριβώς όπως όταν στα δεξιά του πλοίου εμφανίζεται κοπάδι από δελφίνια για να θυμηθούμε και το Αιγαίο του ποιητή. Το αποτέλεσμα είναι ότι ο Ελύτης, το τιμώμενο πρόσωπο, έμεινε μόνος του. Παρευρισκόμενος διπλωμάτης, δε, απεφάνθη: «Έρε και να 'ταν ο Καβάφης εδώ, ποίημα που θα έγραφε». Η σκηνή προανήγγελλε τα όσα ακολούθησαν: με οδηγό τη λαϊκή βούληση, η πολιτική ελίτ του τόπου γύρισε την πλάτη στην πνευματική ελίτ. Η εποχή που ο Κωνσταντίνος Καραμανλής εμφανιζόταν δημοσία με τον Χατζιδάκι, τον Χορν και τον Μινωτή είχε παρέλθει ανεπιστρεπτή. Ο λαός δεν ξεχνούσε τι σημαίνει δεξιά, καιρός όμως ήταν να ξεχάσει τις «περί διαγραμμάτου» αναλύσεις των κουλτουριάρηδων – αν δεν κάνω λάθος τον απαξιωτικό όρο τον χρησιμοποιούσε η ίδια η υπουργός των «κουλτουριάρηδων», αείμνηστη Μελίνα Μερκούρη. Τα πράγματα ήταν απλά. Ή ήσαν με τον λαό, ή ξερες να αφουγκράζεσαι το αίσθημά του και να προσκυνάς τον ιδρώτα του, ή δεν υπήρχε λόγος να μιλήσεις. Κι αν μιλούσες κανείς δεν ήταν υποχρεωμένος να σε ακούσει.

Μερικά χρόνια αργότερα, ο υπουργός του ΠΑΣΟΚ Δημήτρης Μαρούδας δήλωνε πως θα διακόψει την προβολή της σειράς «Δυναστεία» από την τηλεόραση και θα κλείσει τον εναέριο τηλεοπτικό χώρο της Ελλάδας για να μη διαφθείρονται τα ήθη του λαού με τις αμερικανιές. Στην πραγματικότητα υπήρχε μια διαφορά με τα δικαιώματα της μετάδοσης, αλλά αυτό δεν ενδιέφερε κανέναν. Σημασία είχε η ρητορική, αυτή που, λίγα χρόνια αργότερα, επέτρεψε στον επίσης αείμνηστο Βαγγέλη Γιαννόπουλο να βαφτίσει σκυλάδικο «πολιτιστικό ίδρυμα», η ίδια ρητορική που επέτρεψε σε πολιτικούς των «λοιπών δημοκρατικών δυνάμεων», μεταξύ αυτών και ο κ. Κουβέλης, να σπεύσουν να υπερασπισθούν την εφημερίδα «Αυριανή» ως προπύργιο της ελευθερίας του τύπου. Ήταν τα χρόνια που η «Αυριανή» αποφάσιζε τι καιρό θα κάνει την επομένη και καθύβριζε τον Χατζιδάκι, τον μόνο που τολμούσε να της αντισταθεί. Ήταν η πρώτη συνέπεια της αποκοπής της πολιτικής ελίτ της χώρας από την πνευματική ελίτ: οι λέξεις έχασαν τη

σημασία τους, ή μάλλον προσάρμοσαν τη σημασία τους στην καιροσκοπική ρητορεία που υποτίθεται πως ανταποκρινόταν, ή μάλλον κάλκευε, στη λαϊκή βούληση. Όσο για τη δεξιά, αυτή κοιμόταν ύπνο βαθύ. Με τις ενοχές της από την εποχή των συνταγματαρχών, που πρώτοι αυτοί ξεκίνησαν τον πόλεμο κατά της διανοήσης, και το βαρύ της πυροβολικό, όπως ο Κωνσταντίνος Τσάτσος, παροπλισμένο, το μόνο που έκανε ήταν να προσπαθεί να υιοθετήσει, κουτσά-στραβά και ανάποδα τη ρητορική των «λοιπών δημοκρατικών δυνάμεων». Η χώρα είχε παραδοθεί στο έλεος των βουλευτών, νομαρχών, κομματάρχων, συνδικαλιστών. Σ' αυτούς παραδόθηκε η εκπαίδευση, αυτοί όριζαν τις μεταρρυθμίσεις και αυτοί υποδέχονταν τους φοιτητές στα πανεπιστήμια.

Η «Μεγάλη Χίμαιρα» της Τρίτης Ελληνικής Δημοκρατίας ήταν ότι μια δημοκρατική κοινωνία μπορεί να λειτουργήσει χωρίς ελίτ. Ή μάλλον ότι δεν της χρειάζεται παρά μόνον μια πολιτική ηγεσία η οποία εκφράζει τη λαϊκή βούληση, η οποία πάλι λαϊκή βούληση ταυτιζόταν με το μορφωτικό επίπεδο των νέων κυρίαρχων στρώματων. Ο ελληνικός σοσιαλισμός ενέταξε τα αποκλεισμένα λόγω πολιτικών φρονιμάτων στρώματα στην πολιτική και την οικονομική δραστηριότητα, όμως δεν αρκέστηκε σε αυτό. Τα ανήγαγε σε κοινωνικό πρότυπο. Οι οικονομικές ελίτ ακολούθησαν τον δρόμο των πολιτικών: χωρίς διανοητικές αντιστάσεις ή ενοχές, απλώς τροφοδοτούσαν το μεγάλο κοινωνικό γλέντι. Η τυραννία της αυθαιρεσίας και της ανομίας επεβλήθη χωρίς την παραμικρή αντίσταση, έτσι όπως κατέλαβαν την εξουσία οι συνταγματάρχες τη νύχτα της 21ης Απριλίου 1967. Αν μη τι άλλο, ο Σεφέρης και ο Τσάτσος όταν συζητούσαν για την ποίηση μπορεί να μην είχαν την ψευδαίσθηση ότι απευθύνονται στο σύνολο των Ελλήνων, είχαν όμως κατά νου πως υπάρχουν συνομιλητές οι οποίοι τους κατανοούσαν, αντιμετώπιζαν τον ελληνισμό ως σοβαρή υπόθεση και ενδεχομένως να ήσαν αυτοί που την κρίσιμη στιγμή θα έπαιρναν τις κρίσιμες αποφάσεις.

Τηρουμένων των αναλογιών, η καταστροφή των ελίτ στη χώρα μας ακολούθησε λίγο ως πολύ την πορεία και των υπόλοιπων ευρωπαϊκών χωρών. Η αποψίλωση της εκπαίδευσης από τα στοιχεία της ανθρωπιστικής παιδείας, και δη των κλασικών γραμμάτων, η παράδοση των κοινωνιών στον οικονομικό ολοκληρωτισμό είναι τα συμπτώματα της γεροντικής άνοιας της Γηραιάς Ηπείρου, η οποία ξεχνάει πως τη δημοκρατία δεν τη γέννησαν οι «ξεβράκωτοι» της Επανάστασης. Τη γέννησαν οι Βολταίροι και οι Ντιντερό και τη σύγχρονη Ελλάδα τη στήριξαν οι Κοραήδες και οι Παπαρρηγόπουλοι. Ο ίδιος του γελοίου, που έχει χαρακτηριστικά επιδημίας και έχει χτυπήσει την πολιτική σκηνή, είναι δύσκολο να αντιμετωπισθεί από μια κοινωνία που έχει ξεχάσει, αν το έμαθε ποτέ, πως αν δεν αναγνωρίσεις την πνευματική ιεραρχία, αν δεν τη σεβαστείς, το αίσθημα της δικαιοσύνης ξεκρέμαστο και ορφανό είναι, έρμαιο της αυθαιρεσίας.

ttheodoropoulos@kathimerini.gr